'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.625 (2019),
Special Issue - 264 : India's Sustainable Development Goal in 21st Century
Peer Reviewed Journal
E-ISSN : 2348-7143
April-2021

भारतीय महिला सबलीकरण

प्रा. एन. ए. पाटील (राज्यशास्त्र विभाग)
महात्मा गांधी विद्यामंदीर संचलीत कला ,विज्ञान व
वाणिज्य महाविद्यालय,मनमाड (नाशिक)

प्रस्तावना :-

आजच्या राजकीय व्यवस्थेत स्त्रीवादाचा प्रभाव वाढत आहे. महिला सबलीकरण हा व्यापक स्त्रीवादी विचारसरणीचा एक भाग आहे. महिला सबलीकरणाचे प्रक्रिया ही विसाव्या शतकामध्ये जल्दी गतिमान झाली असली तरी या प्रक्रियेची बिझी अमेरिकन स्वातंत्र्याचा जाहीरनामा आणि फ्रेंच व्यक्तिस्वातंत्र्याचे जाहीरनाम्यामध्ये रोवली असल्याचे आपणास दिसून येते.

एकोणिसाव्या शतकाच्या शेवटी इंग्लंड व अमेरीकन झालेल्या मताधिकार आंदोलनापासून जागतिक स्त्रीमुक्ती चळवळीचा प्रारंभ झाला विसाव्या शतकात सही हक्क व सारं त्यासाठी अनेक आंदोलने झाली यातील बहुसंख्य चळवळी साहित्यिक व वैचारिक स्वरूपांच्या तर काही राजकीय व सामाजिक स्वरूपाच्या होत्या त्यामुळे स्त्रीमुक्ती स्त्री हक्क व उन्नती यासाठी झालेल्या असे संबोधले जाते या संकल्पनेत विविध विचार प्रवाहांचा अंतर्भाव होतो श्री वादातील मुख्य सैद्धांतिक प्रवाह म्हणून उदारमतवादी ,श्री वाद अलगत आवारी श्री वाद मार्क्सवादी स्त्रीवाद व उत्तर आधुनिक स्त्रीवाद यांचा उल्लेख केला जातो वादाचा विकास होत असताना वेगवेगळया टप्प्यांवर हे प्रवाह उदयास आली श्री हक्क प्राप्ती साठीचे मार्ग भिन्न असले तरी समाज जीवनाच्या विविध क्षेत्रात पुरुषी वर्चस्वाला आव्हान देणे हा उद्देश मात्र त्यांचा समान होता.

विसाव्या शतकात स्त्रीवादाचा प्रभाव मोठ्या प्रमाणावर वाढण्यास सुरुवात झाली त्यामुळे जगातील विविध देशात राजकीय प्रक्रिया व श्री वादळाचा प्रभाव जाणवू लागला सुर्यान साठी मोठ्या प्रमाणावर सबलीकरणाचा प्रक्रियेद्वारे प्रयत्न करण्यात आले त्यांना राजकीय सहभाग मिळवून देण्यासाठी आरक्षणाची तरतूद काही ठिकाणी करण्यात आली आणि त्यामुळे आधुनिक काळात स्त्रीवाद ही एक महत्त्वपूर्ण मानली जाते त्यातूनच महिला सबलीकरण हा व्यापक स्त्रीवादी विचारसरणीचा एक महत्त्वाचा भाग बनलेला दिसून येतो.

महिलांना राजकीय अधिकार मिळवून देण्यासाठी एकोणिसाव्या शतकामध्ये सर्वात प्रथम युज ऑफ मध्ये चळवळी सुरू झाल्या दुसऱ्या महायुद्धानंतर महिला सबलीकरण याची जाणीव वैश्विक बांधली आणि महिला सबलीकरणासाठी आंतरराष्ट्रीय पातळीवर प्रयत्न सुरू झाले यामध्ये प्रामुख्याने आंतरराष्ट्रीय पातळीवर संयुक्त राष्ट्र संघटनेकडून शासकीय संघटनांकडून दबाव गट आणि स्त्रीवादी राजकीय पक्षांकडून प्रयत्न होत आहे भारतामध्ये सुद्धा स्वातंत्र्यपूर्व काळात सुधारणा चळवळी पकडला या चळवळीमध्ये प्रामुख्याने महात्मा फुले सावित्रीबाई फुले डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर गोपाळ गणेश आगरकर यांनी महत्त्वाची भूमिका निभावली दिसते. त्याचा परिणाम म्हणजेच महिलांच्या विविध प्रश्नांवर संशोधन करून या समस्यांची शासनाला माहिती देण्यासाठी स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतर भारतामध्ये सन 1990 चाली राष्ट्रीय महिला आयोग आणि महाराष्ट्र मध्ये सन 1994 मध्ये राज्य महिला आयोगाची निर्मिती करण्यात आली.2000 सली महिलांना शासकीय नोकऱ्यांमध्ये आणि पदवी अभ्यासक्रमाच्या प्रवेश यामध्ये 30 टक्के जागा राखीव ठेवण्याचा क्रांतिकारी निर्णय घेण्यात आला..

महिला सबलीकरणाचा अर्थ :-

महिला सबलीकरण याचा अर्थ राजकीय आर्थिक सामाजिक शैक्षणिक व सांस्कृतिक सुधारण्याची विकासाची निर्मूलन करून समानता न्याय आधारित प्रशासनाची गतिमान प्रक्रिया किंवा पद्धत यात महिलांना पुरुषांच्या बरोबरीने मानवी अधिकार समता न्याय उपलब्ध करून देण्याच्या प्रक्रियेला महिला सबलीकरण असे म्हणतात.